

Дайджест

**Міранда Співак
(Miranda Spivack)**

Довідково:

американська журналістка, яка нещодавно завершила викладання журналістики в Північній Македонії у рамках програми Fulbright Scholar, також працювала з незалежними новинними організаціями. Перебуваючи в Північній Македонії, вона проводила публічні лекції, семінари, панельні дискусії щодо незалежних ЗМІ та правових питань, включно з розробкою інструментарію з місцевими журналістами для виявлення та боротьби з фейковими новинами. Міранда Співак уже впродовж 40 років працює у сфері журналістики та пише матеріали на тему підзвітності державних органів влади та ОМС. Після 20 років роботи в

Медіа, демократія та технології

Мало хто зараз може стверджувати, що медіа не впливають на нас. Із використанням нових технологій медіа отримують все більше впливу, зокрема й на демократичні процеси. Проте не варто забувати про дезінформацію, фейкові новини, фабрики тролів та інші фактори, які дозволяють маніпулювати настроями суспільства.

Своїми думками діляться закордонні експертки та журналістки Міранда Співак, Анна Межинська та Юлія Баєр.

Міранда Співак зазначає, що основним обов'язком журналістики є висвітлення правди:

- докладний фактчекінг;
- надання контексту;
- аналіз даних і їх пояснення.

Проте що ж таке фейкові новини?

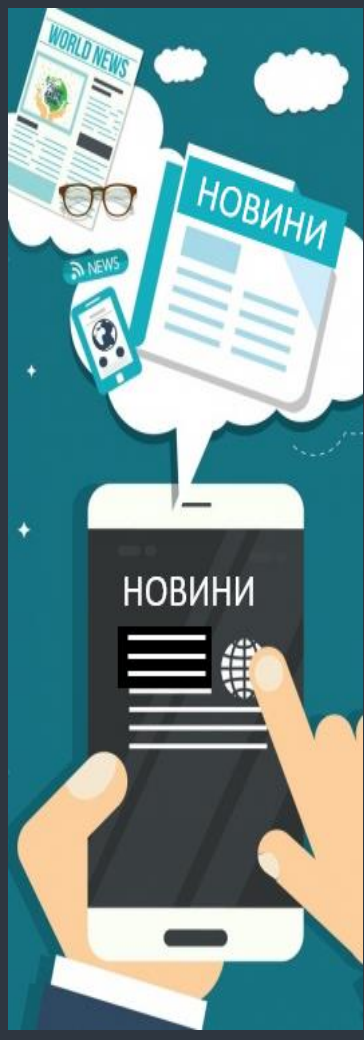
Міранда Співак: Термін «фейкові новини» зараз є дуже широко вживаним. Але в основу цього поняття закладена дезінформація. Вона може йти від урядових чи неурядових діячів чи просто від людей, які хочуть заробити гроші на рекламі у

Facebook, видаючи неправдиву інформацію, яка схожа на новини, адже коли ми насправді не можемо сказати, чи цей вебсайт справжній, чи ні. Проте зазвичай фейкові новини – це навмисно подана неправдива інформація.

Як протидіяти пропаганді та боротись з фейковими новинами?

Міранда Співак: Якщо ми говоримо про війну чи конфліктну ситуацію, то дуже часто наявні зображення, які постійно викладаються в мережі, і багато з них є фейками. Насправді в Google є хороший інструмент, який називається зворотним пошуком зображень. І ним потрібно навчитись користуватись. Він справді ефективний і точний. Я вважаю, що людям потрібно давати 3-4 інструменти, які допомагатимуть боротись із фейковими новинами, допомагатимуть перевіряти інформацію. І ці інструменти повинні вивчатись ще в шкільній програмі.

The Washington Post обіймала посаду провідного професора журналістики в університеті Депау. Також працювала над серією статей про прозорість та секретність державного й місцевого самоврядування США, що фінансуються Фондом розслідувальної журналістики, Програмою фінансової звітності CUNYs Ravitch та стипендією університету Маркетта. Вони були опубліковані у 2016 та 2017 рр. та удостоєні премії «Sunshine Award» за 2017 рік від Товариства професійних журналістів. Цієї осені вона стане першою журналісткою в резиденції Центру свободи інформації Університету Флориди в Брехнері

Окрім цього, важливо ретельно перевіряти джерела новини. Це означає перевіряти, хто пише матеріали, а також ким фінансується певна новинна агенція. Для прикладу, я довіряю New York Times і читаю її все своє життя, адже вона має надійну репутацію. Я, власне, довіряю і CNN, хоча знаю, що багато хто говорить про них з упередженням. Але чи довіряю я Fox News? Напевно, не надто, бо бачу, що вони бувають упереджені, і бачила докази цього. Саме так ви повинні формувати свій власний досвід. Але спершу починайте з перевірки джерел фінансування новин, перевірки зображень та власне авторів новин. Все повинно бути підписаним. Кожна стаття повинна мати вказаного автора, адже тоді ви можете пошукати інформацію про цю людину в Інтернеті й перевірити, наскільки вона є надійною.

Яким чином медіа можуть сприяти розвитку демократії?

Міранда Співак: Знаєте, це поєднання двох речей. Перше – це надання людям інструментів для перевірки джерела новин. А інша річ - це загальна освіта. Я маю на увазі, що якщо ти знаєш, хто такий Барак Обама через те, що ти навчався в США чи читав газети, чи в якийсь інший спосіб, і ти знаєш, як і про що він зазвичай говорить, то фейкове відео для тебе просто б не мало сенсу. Якби Барак Обама сказав, що охорона здоров'я – це погана річ, то якщо ви обізнана людина – це б насправді не мало для вас значення.

Я вважаю, що в США це велика проблема, і в школах не навчили медіаграмотності, з точки зору викладання громадянської освіти, розуміння того, як працює влада.

Хочу розповісти випадок, який трапився восени 2016 року перед президентськими виборами в закладі, де я викладала і де

студенти були дуже конфліктними. Насправді існував значний конфлікт між тими, хто збирався голосувати за Трампа та за Клінтон. Тоді я їм сказала: «Давайте зараз не будемо думати про наступні чотири роки, подумаємо про інше – цей президент буде обирати суддів Верховного суду. І вибори будуть обертатися навколо цього». Тому я сказала: «Отже, якщо ви хочете ще одного Антоніна Скаліа, тобто дуже консервативне правосуддя, то ви будете голосувати за Трампа. Якщо ж ви хочете ще одну Рут Бадер Гінзбург у Верховному суді, ліберальне правосуддя, – ви голосуєте за Клінтон. Це ж просто і це впливатиме і на вас, і на ваших дітей».

Цим студентам по 22 роки і вони дивилась на мене, не розуміючи, про що я говорю. І коли я це усвідомила, то спитала їх: «Ви знаєте, як обирається Верховний Суд США?». Один з чотирнадцяти студентів із ступенем магістра політології не відповів повністю правильно, але був дуже близьким. Він сказав, що вивчав діяльність органів державної влади один семестр. І це ті люди, які вчилися в елітних школах. Тому питання просвіти і розуміння загальних процесів є дуже важливим.

Я думаю, що ця проблема існує в усьому світі, але я вважаю, що це те, з чим нам потрібно боротися, тому що це теж потрібне для медіаграмотності. Якщо ви не знаєте, як працює ваш уряд, і ви читаете якісь дивні звіти, ви просто не знаєте, що це не має сенсу.

Як медіа впливають на демократію?

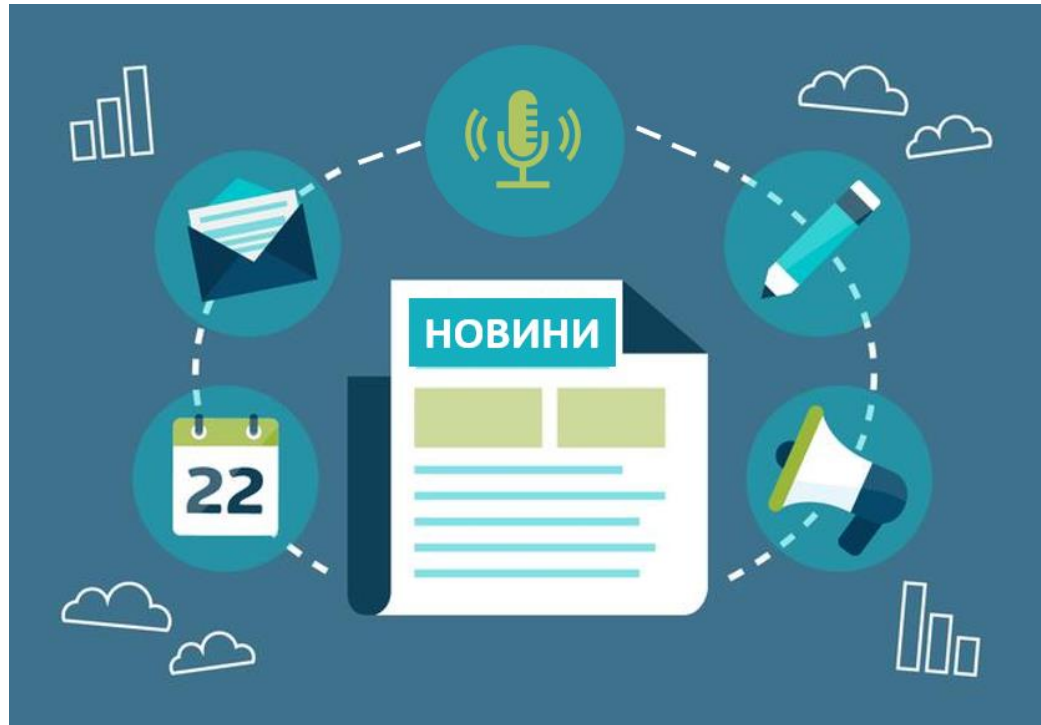
Беручи до уваги те, що сказав Томас Джефферсон: «Якщо потрібно вибрати між вільною пресою та владою, я б обрав вільну пресу». Я маю на увазі, що це справді важливо для демократії. Це один із способів, у рамках якого влада

залишатиметься підзвітною громадянам. Авторитарні режими здійснюють контроль над засобами масової інформації. Існує багато країн, в яких є безліч проблем, але що стосується авторитарних країн, то вони не хочуть підтримувати журналістські розслідування, щоб не виявилось, що чиясь свекруха отримала великий контракт, що є очевидним виявом корупції.

Знаєте, є ще одна досить цікава річ. Подивіться на те, що сталося у Гонконзі. На вулиці вийшло 2 мільйони людей, які виступили проти закону про екстрадицію в країну походження, і про це повідомлялось у медіа. Це не розслідувальна журналістика, але це демократія, яка працює і звітує через незалежні медіа. Не знаю, чи це надовго, але на даний момент це допомогло. Це публічність, яка набула вірусного характеру, і це надзвичайно важливо. Як ці 2 мільйони людей вийшли на вулиці? Вони ж мусили якось між собою спілкуватись, і цю роль на себе взяли соціальні медіа. Це спосіб, який може зібрати людей на протест.

Яким буде майбутнє для медіа?

Я думаю, що медіа, як і демократія, потребують постійної опіки і підтримки. Люди повинні розуміти, що за незалежні медіа потрібно платити, адже за кожную роботу повинна бути оплата. Журналістика бути вільною, і це важливо. Сподіваюсь, що у неї є майбутнє. Хоча в деяких частинах світу це виклик. І я зараз говорю про ряд країн Східної Європи, Азії та Африки. І ще одна річ – соціальні мережі. Це справді хороша річ, адже навіть авторитарні режими не мають здатності повністю контролювати ці засоби комунікації. Насправді це неможливо. Звісно, ми розуміємо, що є країни, в яких відбувається блокування, для прикладу – Китай, але є способи це обійти.

Але чому потрібно дбати про майбутнє журналістики?

Журналісти виконують багато важливих ролей для демократії як репортери, верифікатори та модератори публічних дебатів. Журналісти – це спостерігачі, які висвітлюють підзвітну діяльність державних службовців громадськості. Без них корупція може безперешкодно процвітати.

Поради з ідентифікування фейкових новин від Міранди Співак:

- 1) Знайдіть і визначте достовірні джерела інформації.
- 2) Створіть власний канал новин з цих джерел.
- 3) Вивчіть стратегії ідентифікації надійних дослідницьких джерел (для прикладу, вкладка «Про нас» – гарне місце, щоб дізнатись інформацію про джерело новин, а також джерела фінансування вебсайту).
- 4) Чи є у тексті граматичні та орфографічні помилки? (знижує рівень довіри).
- 5) Для перевірки зображень можете скористатись службою [Google Reverse](#)

[Image Search](#)

6) Завжди перевіряйте дату публікації новини.

Яка ж реальність навколо нас?

[Експерти Freedom House](#) зазначають, що в деяких із найвпливовіших демократій світу популістські лідери за останнє десятиліття контролювали узгоджені спроби придушити незалежність медійного сектору. Хоча загрози глобальній свободі ЗМІ є реальними і стосуються їх власних прав, вплив медіа на стан демократії – це те, що робить їх справді небезпечними. Досвід, однак, показує, що свобода преси може відновитись навіть після тривалих репресій, якщо їй надається така можливість.

якщо їй надається така можливість.

У 2015 році Європейський Союз розпочав спроби з подолання фейкових новин та дезінформації.

План дій щодо стратегічної комунікації, представлений у червні 2015 року, має три основні цілі:

- 1) Ефективна комунікація та просування

політики ЄС щодо країн Східного партнерства;

2) Зміцнення загального медійного середовища у країнах Східного партнерства та в країнах-членах ЄС, включно з підтримкою свободи ЗМІ та зміцненням незалежних ЗМІ;

3) Покращення спроможності ЄС прогнозувати, вирішувати та реагувати на дезінформаційну діяльність зовнішніх суб'єктів.

Оперативна робоча група ЄС зі стратегічних комунікацій (East StratCom Task Force) розробляє комунікаційні продукти та кампанії, спрямовані на краще пояснення політики ЄС у країнах Східного партнерства (Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Молдова та Україна). Вона тісно співпрацює з інституціями ЄС та з делегаціями ЄС у країнах Східного партнерства. Також підтримує широкі зусилля ЄС, спрямовані на зміцнення медійного середовища у регіоні Східного партнерства, у тісній співпраці з іншими учасниками ЄС. Робоча група повідомляє та аналізує тенденції дезінформації, пояснює і викриває дезінформаційні описи і підвищує обізнаність про дезінформацію, що надходить з Росії, російських джерел та поширюється у медіапросторі країн Східного партнерства.

Детальніше: <https://bit.ly/2k0obAN>

Окрім цього, в 2018 році був розроблений [Кодекс практики ЄС щодо дезінформації](#).

Цей документ спрямований на вирішення проблеми дезінформації, яка стає все більш поширеною і загрожує зниженню рівня довіри людей до демократичних процесів та інституцій. Це перший випадок, коли медіасфера погодилася на набір саморегулятивних стандартів для боротьби з дезінформацією по всьому світу на

добровільній основі. Вона зобов'язується до широкого спектру дій, від прозорості політичної реклами до закриття фейкових рахунків і демонетизації постачальників дезінформації. Ці дії повинні сприяти швидкому і вимірюваному скороченню онлайн-дезінформації ([з офіційної заяви](#) Європейського комісара з цифрової економіки та суспільства від 26 серпня 2018 року).

Проте, на думку журналіста New York Times Мета Апуззо, хоча Європейський Союз започаткував діяльність із боротьби проти втручання у вибори (система раннього попередження, яка б мала сигналізувати стосовно російської пропаганди), незважаючи на високі очікування, записи показують, що система стала сховищем інформації, яке не дає жодних попереджень, і вже існує ризик того, що вона перестане функціонувати.

незважаючи на високі очікування, записи показують, що система стала сховищем інформації, яке не дає жодних попереджень, і вже існує ризик того, що вона перестане функціонувати.

Мет Апуззо зазначає, що ще до виборів Європейського Парламенту навесні цього року в Брюсселі розповсюджувався жарт з приводу системи швидкого оповіщення: «Це не швидко. Немає сповіщень. І немає системи».

Водночас, це є уроком для інших країн, зокрема і для США, де розвідка очікує спроб Російської Федерації втручатися в наступні президентські вибори. Журналіст зазначає, що Європейський Союз був більш рішучим, ніж США, вимагаючи змін від компаній соціальних медіа і шукаючи нові способи боротьби з дезінформацією.

З іншого боку, це підштовхнуло до складної ситуації, в якій перетинаються свобода

слова, пропаганда та національна політика. Зусилля з виявлення та протидії дезінформації виявилися не тільки глибоко складними, але й політично наповненими.

[Повний текст статті](#)

*За матеріалами Міранди Співак

FAKE NEWS

Яким чином відбувається маніпулювання думкою та поширення дезінформації?

Анна Межинська досліджувала Facebook-мережу «PATRIOCI» із прокремлівським контентом за період з травня по липень 2019 року на прикладі Польщі.

Відповідно до дослідження зазначається, що багато фейкових сторінок мають назви, подібні до назв відомих польських ЗМІ, наприклад: TVN 24h та TV247 (справжня сторінка: TVN24), TV Polska (справжня сторінка: Telewizja Polska), Polonia TV (справжня сторінка: TVP Polonia), TV Historia (справжня сторінка: TVP Historia), TV Polsat (справжня сторінка: Polsat), TV Narodowa (справжня сторінка: Telewizja Narodowa), TV1, Polska Telewizja 1 (справжня сторінка: TVP1).

Сторінки ведуться польською та англійською мовами. Назви багатьох з них пов'язуються з Великобританією: London TV, British TV24, London TV1, TV England, London, Londyn24.

Інші сторінки спрямовані на людей з інших країн: Russia TV, Moscow TV, World TV1, Australia TV, France TV, American TV, Germany TV. На даний момент ці сторінки є неактивними.

Із перелічених сторінок 2 сторінки мають більш ніж 30 тисяч підписників, 2 сторінки мають від 10 до 30 тисяч підписників; 14 сторінок мають від 2 до 10 тисяч підписників; 15 сторінок мають від 1 до 2 тисяч підписників, 27 сторінок мають менше 1 тисячі підписників.

Одна із найбільших груп – «PATRIOCI» – налічує 16 854 учасники, одним з адміністраторів групи Patrioci є Маріуш Грещак, який є підписником таких Facebook сторінок: RT America, RT, RT UK, RT France, Sputnik Poland (сатирична сторінка), Ripsonar News, Daily Mail.

*За матеріалами Анни Межинської

Довідково: **Анна Межинська (Anna Mierzyńska)** – аналітикиня соціальних медіа та політична аналітикиня і підприємця, яка працює з клієнтами у ЗМІ, державному та приватному секторах. Вона спеціалізується на аналізі польських крайніх правих, російській дезінформації, виявленні багатьох видів онлайн-маніпуляцій (ботів, кіборгів, тролів) та фальшивих новин. Співпрацює з польськими веб-порталами, такими як Око.Press та Gazeta Wyborcza. Також працювала з Інститутом стратегічного діалогу, аналітичним центром з Лондона, над проектом моніторингу соціальних медіа до виборів у ЄС 2019 року. Веде свій блог (<https://mierzynska.marketing/>), присвячений аналізу соціальних медіа, соціальним комунікаціям та політичному маркетингу.

Наскільки важливо перевіряти інформацію та яким чином журналісти-розслідувачі можуть впливати на підтримку демократії?

Юлія Баєр, письменниця та активістка, ділиться своєю добіркою інструментів, які варто використовувати для фактчекінгу та боротьби з дезінформацією.

[Набір інструментів для верифікації за посиланням](#)

Юлія Баєр: Розкажу вам одну історію. Ми побачили акаунт у Twitter про події, які відбуваються в Сирії. Акаунт вівся від імені 8-чи 9-тирічної дівчинки, яка писала дуже хорошою англійською з Алеппо. Вона описувала воєнну ситуацію як це все виглядало. Писала, що там все знищується. Тому ми з колегою вирішили перевірити: чи справді ця дівчинка перебуває в Алеппо? Чи вона сама пише твіти? Чи хтось із влади або опозиції використовує її акаунт? Чи це насправді реальна людина, яка перебуває в той час і в тому місці? Відповідно, ми вирішили дослідити це питання і витратили 3-4 дні на те, щоб підтвердити цей факт. Ми поспілкувалися з дівчинкою та її мамою.

Насправді писала її мама, але з точки зору малої дівчинки. Ми перевірили освіту мами і чому її англійська мова така хороша. Як виявилось, вона вчилась у Великобританії, що також можна було перевірити. Також вона нам надіслала додаткові кадри стосовно того, яким чином все виглядає в Алеппо, що дало змогу підтвердити її місце перебування

теж. Ми також поспілкувались із колегами з міжнародного відділу, щоб перевірити поточну ситуацію в Алеппо. Хто насправді бере участь в конфлікті? Як це виглядає? Ці дані також підтвердили достовірність наданої в Twitter інформації. Після цього ми також перевірили її цифрові сліди. Можливо, вона висвітлює лише провладну чи опозиційну точку зору? Можливо, жінка просто критикує Асада або опозицію? Але вона лише описувала ситуацію очима очевидця.

Давши відповідь на усі поставлені запитання, ми змогли визначити, що вона є справді тією людиною, яка на той момент жила в Алеппо. А через тиждень після цього Bellingcat випустили статтю з нею, посилаючись на неї як на джерело. Насправді це було справді великим розслідуванням

Які підказки можуть допомогти у перевірці матеріалів чи даних?

Юлія Баєр: Ви бачите якийсь пост, наприклад зображення, і користувач каже, що це відбувається в даний момент. Перевірте це в пошуку Google чи іншого пошуковика, подивіться, чи це джерело варте довіри. Наприклад, чи у випуску новин вже про це повідомлялось.

Якщо ви нічого не можете знайти, зробіть зворотний пошук зображення або відео,

щоб побачити, чи можливо, що це фото або відео було вирване з контексту. Може, воно вже використовувалось раніше, тому завжди перевіряйте джерело.

Особливо якщо ви живете в зоні конфлікту, там буде значна кількість пропаганди. Тому ставте собі питання: хто ця людина, яка поширює інформацію? Яке джерело цієї новини? Звідки цей матеріал у конкретної людини та на що акцентує ця людина?

Отже, це три основні питання, які ви повинні собі поставити. І якщо ви у чомусь не впевнені, то перед тим як поширювати інформацію, зачекайте, поки про це повідомлять надійні новинні джерела.

Довідково: **Юлія Баєр (Julia Bayer)** - позаштатна журналістка, тренерка та менеджерка з інновацій. У ньюс-румі соціальних медіа Deutsche Welle (DW), Джулія досліджує і перевіряє топ-новини. У відділі досліджень та співробітництва DW вона бере участь у проектах верифікації, таких як Truly Media та InVid. Для Академії DW та інших організацій вона подорожує по всьому світу, навчаючи журналістів та представників неурядових організацій цифровій верифікації, збору новин, роботи з соціальними медіа та мобільною журналістикою.

І насамкінець: якщо ви все ще розмірковуєте про те, чи ЗМІ якимось чином впливають на демократію, пропонуємо до перегляду TED-виступ журналістки-розслідувачки Керол Кедвелард «Роль Facebook в Брексіті і загроза демократії».

[Відео за посиланням](#)